

Forfatter: Søren Baggesen

Titel: Forfatterportræt af Carsten Hauch

Citation: Søren Baggesen: "Carsten Hauch", i Søren Baggesen: *Carsten Hauch*. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-authors-hauch-p-root.pdf> (tilgået 07. december 2022)

Carsten Hauch

Indhold

- Indledning
- Biografi
- Forfatterskabet
- Forfatterskabets efterliv
- Tekstoplysninger
- Bibliografi
- Om forfatteren til dette forfatterportræt

Indledning

Litteraturhistorisk placering

Hauch hørte til den første generation i det romantiske gennembrud i Danmark, men kom på en måde skævt i gang som digter. Ganske vist skrev han sine første digte fra 1814 og frem, men han kom i tvivl om sit talent og opgav for en tid digterkarrieren for at hellige sig naturstudierne, og først under en svær sygdom og dyb krise i Napoli i 1825 tog han digtningen op igen.

Hele hans forfatterskab er gennemsyret af den naturfilosofiske idealisme som den norske geolog og filosof Henrik Steffens (1773-1845) bragte til Danmark i 1802, af romantikkens geniopfattelse og af den tidlige romantiks dannelsesidealer. I overensstemmelse med sin generation anså han dramaet i dets forskellige afskygninger som digtningens højeste form og hans tidligste værker er alle i en eller anden forstand dramatiske: *Hamadryaden* som var det første han skrev under sygdommen er et romantisk eventyrspil, *Bajazet*, *Tiberius* og *Gregorius den Syvende* som blev til i Rom i 1826 er mere direkte skrevet for scenen. Efter hjemkomsten fortsatte han med at skrive for teatret i mange forskellige genrer.

Hauch kom tidligt med i prosagennembruddet. Hans første roman, *Vilhelm Zabern* kom i 1834, det er en historisk roman fra Christian IIs tid, med Dyveke som hovedfigur. Derefter blev romanen hans fortrukne genre, og romaner som *En polsk Familie* 1839 og *Robert Fulton* 1853 hører til hans hovedværker. Hans bedste prosabøger er dog erindringsværket *Minder fra min Barndom og Ungdom* 1867 og *Minder fra min første Udenlandsreise* 1871.

Som versdigter dyrkede han flittigt en af sin periodes yndlingsgenrer, romancen. Til hans bedste hører "Magnus og Knud Lavard" som oprindeligt indgår i skuespillet *Svend Grathe* fra 1841. Inspireret af Chr. Winthers *Hjortens Flugt* (1855) skrev han romancesuiten *Valdemar Atterdag* (i *Lyriske Digte og Romancer* 1861) med niebelungenstrofen som gennemgående versemål, afbrudt af indskudte enkeltballader, men igen er det karakteristisk at de egentlige forbilleder er Oehlenschlägers *Helge* (1814) og Ingemanns *Holger Danske* (1837).

Men det er som lyriker Hauch længst vil blive husket. Allerede et par af hans tidlige ungdomsdigte gør stadig indtryk, de lyriske indslag i romanerne er det mest læselige i dem, og i en sen modning får lyrikken stadig større vægt i forfatterskabet med en række store tankedigte.

Lyrikken ændrer intet ved Hauchs litteraturhistoriske placering, den bidrager i den henseende kun til indtrykket af ham som romantiker af den ældre skole. Det samme må siges om hans litterære kritik som især tager til i fylde efter at han i 1851 overtog Oehlenschlägers professorat i æstetik ved Københavns Universitet. Det er betragtningerne over det romantiske gennembruds værker, Oehlenschläger og Ørsted, og over dets forbilleder, Shakespeare og Schiller, der giver mest. Indtrykket bekræftes af erindringsværket der

skildrer Hauchs egen dannelse til romantisk digter.

Hauch hører ikke til blandt de store udødelige i den danske litteraturs historie. Men han var en betydningsfuld skikkelse i sin generation, og han fik en ikke ringe position i den kulturelle konservatisme efter 1850 ved sit virke ved universitetet og på Det kongelige Teater efter J.L. Heibergs afgang.

Biografi

- Barndom, ungdom og udlandsrejse
- Efter hjemkomsten

Barndom, ungdom og udlandsrejse

Johannes Carsten Hauch var ud af en af Danmarks fineste familier. Han blev født i Frederikshald i Norge d. 12. maj 1790. Her havde familien taget midlertidigt ophold, mens faderen Frederik Hauch med sin hustru Karen (f. Tank) var på vej til stillingen som stiftamtmand i Bergen, den øverste embedspost i tvillingerigets norske provins. Hans farbror, A.W. Hauch, var på samme tid langt inde i den karriere ved hoffet der kronedes med udnævnelsen til hofmarskal under Frederik VI.

Sine første barneår tilbragte Hauch i familiens lejlighed i Bergen. Han blev holdt borte fra andre børn og fik ikke set meget andet af livet der end det han kunne kigge på fra vinduerne. Men da han var otte år blev hans opdragelse lagt i hænderne på præsten Niels Hertzberg i Malmanger ude i det vestnorske fjordlandskab, og her fik han en række barndomsår som fæstnede sig dybt i ham. Hertzberg sørgede naturligvis for at han fik den nødvendige boglige lærdom og gode manerer, men ellers lod han ham færdes frit ude. Han fik ordentlige legekammerater blandt egnens bonde- og fiskersønner, klatrede i bjergene og fiskede i fjordene.

I 1803 blev faderen forfremmet til overpostdirektør i Danmark, og familien flyttede til København. Hauchs skolegang blev fortsat i det Schouboeske institut. I 1807 blev han medlem af studenternes livjægerkorps og deltog i dets udfald mod englænderne. Han blev student i 1808 og begyndte at læse jura. Studierne kedede ham, han havde ikke megen lyst til den glimrende embedskarriere han ellers var født til og fandt sine standsfæller åndløse.

I stedet blev han grebet af poesien og af den romantiske naturfilosofi og sluttede sig begejstret til Oehlenschläger som fattede venskab for ham. I 1814 fik han sit første digt offentliggjort i tidsskriftet *Athene*, og han blev aktiv i "Tylvten", Oehlenschlägers våbendragere i generationsstriden med Jens Baggesen, hans heksametersatire mod Baggesen, "Hunden til Maanen", er både grov og vittig.

Men han kom i tvivl om sit talents bæreevne og Oehlenschläger var tilbøjelig til at give ham ret. Så også i 1814 begyndte han på et seriøst naturvidenskabeligt studium, næppe upåvirket af farbroderen A.W. Hauch som var en af sin tids bedste amatører på området og ejer af en fremragende instrumentsamling. Han blev magister i naturfag i 1820 og doktor året efter.

Hans fremgang i videnskaben bragte ham familiens anerkendelse og den skaffede ham understøttelse til videre studier i udlandet - det lå allerede dengang i kortene at han skulle uddanne sig til at overtage lærestolen i naturfag ved det akademi i Sorø som var under oprettelse.

Hans studier samlede sig om et område under zoologien som på den tid tegnede biologiens frontforskning: den sammenlignende anatomi, dvs. studiet af de anatomiske ligheder som findes mellem meget forskellige dyr (knoglebygningen i menneskets hånd, sælens luffe og flagermusens vinger er varianter over et fælles skema). Den fremmeste forsker på dette felt var Georges de Cuvier, der som professor i Paris var vidtberømt for sine studier i fossiler. Ham opsøgte Hauch og han blev hurtigt velanskrevet hos ham. I Paristiden søgte han også en vis omgang med både den landsforviste P.A. Heiberg (1758-1841) og hans søn Johan Ludvig Heiberg (1791-1860). Den sidste lærte ham at spille guitar, men egentlige venner blev de ikke.

Selv om Hauch gjorde fremskridt under Cuvier følte han selv at han, der var kommet til naturvidenskaben fra naturfilosofien, manglede meget i konkret, praktisk viden og kunnen i sit fag. Han valgte derfor at tage på feltstudier i bugten ved Nizza hvor han ville studere det lave vands bløddyr. Her gik han så meget op i sine studier at han negligerede en betændelse i fodledet.

Forsømmelsen førte til at sygdommen kom til at styre de næste år af hans udlandsophold. Han opsøgte forskellige bade og kure og lige lidt hjalp det. Rejsen fra kursted til kursted bragte ham længere og længere sydpå indtil han kom til Napoli for at søge de varme kilder ved Ischia. I Napoli fik han støtte af Jean Dalgas, en dansker af svejtsisk oprindelse som havde skabt sig en forretning i byen. Han satte ham endelig i forbindelse med en ordentlig læge, den berømte kirurg Mancini. Hans besked var nedslående: koldbranden i benet var så fremskreden at kun en amputation kunne redde hans liv. Hauch bøjede sig og lod benet sætte af, det var, som han bemærker i erindringerne, "før Clorophormen".

Sydommen bragte ham ud i en dyb krise. Kurrejsen havde ædt al hans understøttelse op uden at han var kommet nogen videre vegne med sine studier, forholdet til faderen var blevet elendigt, han havde ingen lyst overhovedet til at blive lærer i Sorø og han følte lede ved at skulle vende hjem som krøbling. I fortvivelse besluttede han sig for at etablere sig som naturlærer i Napoli. Det så Dalgas ingen fremtid i, men støttede alligevel en privat udgivelse af et værk som sammenfattede hans hidtidige forskning: *Degli organi imperfetti ... Napoli 1827*. I sine erindringer skriver Hauch at bogen blev mødt med kirkelig censur og derfor ikke kunne udgives officielt. Det kan kilderne ikke bekræfte, men det er troligt at forehavendet har stødt på gejstlig modstand i det konservative Napoli. Hauchs beskæftigelse med de rudimentære organer danner ikke epoke i videnskaben, men den indgår tydeligt i den udvikling som førte frem til Charles Darwins formulering af evolutionsteorien i *The Origin of Species* (1859). At det bar den vej hen havde Hauch selv en klar erkendelse af, og selv om han nemt afviste katolske omvendelsesforsøg kom han alligevel ud i alvorlige religiøse anfægtelser.

Det var i denne kriseperiode at den digteriske produktivitet vågnede i ham igen, men ikke umiddelbart dermed troen på talentets bæreevne. Det hele brændte sammen for ham og d. 16. april 1826 forsøgte han at begå selvmord ved at skyde sig i brystet. Forsøget mislykkedes, og så greb Dalgas for alvor ind. Gennem Oehlschläger udvirkede han en forsoning med familien, stillingen i Sorø stod fortsat åben og Hauch lovede at komme hjem.

Men han tog sig sin tid til det. Så snart han var blevet fysisk og psykisk restitueret forlod han Napoli og slog sig ned i Rom. Her blev han venner med billedhuggerne Bertel Thorvaldsen og Herman E. Freund og digteren Ludvig Bødtcher. Han studerede ivrigt den romerske antik og renæssancekunsterne, især Michelangelo betog ham. Men først og fremmest skrev han. Allerede i Napoli var han begyndt på den romantiske eventyrkomedie *Hamadryaden* og i Rom kom dramaerne *Bajazet*, *Tiberius* og *Gregorius den Syvende* til.

Først derefter tiltrådte han den egentlige hjemrejse. Rejsen gik over München hvor han mødte en åndsbeslægtet i naturfilosoffen G.H. Schubert. Men den vigtigste station var Dresden. Her boede digteren Ludwig Tieck, nok den af de tyske romantikere som blev mest beundret i Danmark. Hauch havde udarbejdet en tysk oversættelse af *Hamadryaden*. Den viste han til Tieck, og hans begejstrede respons blev for Hauch den endelig bekræftelse på at han var digter.

Efter hjemkomsten

Rygtet gik at Tieck ligefrem havde sat dette digt over alt andet han havde læst på tysk i mange år. Siden skal han have udtalt at slet så begejstret havde han nu ikke formuleret det, men i hvert fald var det hvad man mente at vide i Danmark da Hauch omsider vendte hjem i 1827. I en velkomstfanfare i *Den flyvende Post* i juni proklamerede J.L. Heiberg at "Vor længe savnede Landsmand Herr Dr. Hauch, Professor ved Akademiet i Sorø, er endelig ... kommen tilbage." Så nævner han de fire romerske værker som snart vil komme på dansk og skriver: "Indtil da være det tilladt, foreløbigen at anføre Tiecks Dom over vor geniale Landsmands Arbejder, meddelt i et privat Brev fra en Mand, til hvem han har sagt: 'at der siden Gøthes bedste Tid ikke var seet noget fortæffeligere i den dramatiske Litteratur, end disse fire Skuespil'" (citeret efter Galster II s. 8).

Foreløbig drog Hauch til Sorø for at tiltræde sin stilling som lærer i naturfag. Den passede han samvittighedsfuldt i de atten år han havde den, lige som han tog sin behørig del af det kollegiale ansvar for akademiets trivsel. Han offentliggjorde også enkelte naturvidenskabelige afhandlinger i Sorøtiden, men de er ikke udtryk for at han drev studierne på dette felt videre. Den mest omfattende er en forkortet dansk version

af Napolibogen, *Kort Oversigt over en Deel rudimentariske Organer, over deres Bestemmelse i Naturen, samt over en systematisk Udviklingsfølge, der tildeels paa disse kunde bygges* fra 1831. Samme år kom også en mindre afhandling *Om de tre Organsystemer med Hensyn til Klassificationen*. Den er interessant for sin endelige idealistiske udformning af den udviklingstanke som ligger i Hauchs naturvidenskabelige arbejder overhovedet: "Paa samme Maade endelig vorder Nervesystemet Organ for et endnu høiere Princip, for en skiult Aandelighed, ligesom den hele jordiske Natur overhovedet er et betegnende Ziffer for en styrende, mægtigere Aand, hvoraf Nervesystemet kun her paa Jorden er det fuldkomneste legemlige Aftryk".

I København havde Hauch truffet og forelsket sig i Frederikke Elisabeth Bruun Juul, kaldet Renna, som var enogtyve år yngre end ham. De blev gift i 1829 og ægteskabet var til en begyndelse lykkeligt. Renna var betaget af sin højtbegavede, digteriske mand, og jordbunden som hun var tog hun sig glad af alt det praktiske - også hvad pengene angik, hun fik simpelthen alle Hauchs indtægter og så fik han lommepege. Allerede i 1829, næsten på dagen ni måneder efter brylluppet, fik de deres første barn, sønnen William, siden kom i hastig rækkefølge tre piger og en dreng til. Hauch var meget glad for sine børn, han omtaler dem med stor kærlighed og nærmest beundring i sine breve, men de oplevede ham som en fjern far. Opdragelsen tog Renna sig af. Den var, i overensstemmelse med Hauchs egne glade minder fra Malmanger men ikke mindst Rennas helt nøgterne naturfølelse, meget lidt pylrende, til stor forargelse for Sorøs fruer.

Hauch selv var fra sin hjemkomst og i hele sit virke først og fremmest digter. At hans virke som sådan ligger i klar forlængelse af den romantik han allerede havde tilsluttet sig i ungdommen ses naturligvis først og fremmest af hans arbejder, men der er noget næsten symbolsk ved at han ved sin hjemkomst vakte størst opmærksomhed i offentligheden som polemiker. På det tidspunkt rasede striden mellem Oehlenschläger og J.L. Heiberg med tydelig karakter af et generationsopgør. Hauch kastede sig med stor ildhu ind i bataljen, naturligvis på Oehlenschlägers side. Det slap han ikke godt fra, hans lidet gennemtænkte grovheder var det en nem sag for Heiberg at affeje, Hauch ramte hele tiden ved siden af med sin kølle, Heiberg traf dybt de få gange han stak med fleuretten. Hauch og Oehlenschläger forblev venner til Oehlenschlägers død, men som årene gik distancerede Hauch sig fra vennens virke uden direkte at lade ham det vide.

For Hauchs vedkommende toppede indsatsen i den polemiske komedie *Den babyloniske Taarnbygning i Mignature. Et Forsøg i den aristophaniske Comoedie* fra 1830. Den er der ikke noget godt at sige om, heller ikke at den rummede et groft overfald på den unge H.C. Andersen som Heiberg havde taget vel imod. Senere kom H.C. Andersen og Hauch på mere venskabelig fod med hinanden, og takket være Andersens indsats holdt venskabet også, da Hauch i romanen *Slottet ved Rhinen eller de forskjellige Standpunkter* (1845) tegnede et portræt af et selvglad spildt talent som mange - med en vis ret - fandt modellen til i Andersen.

Han fik også andre venner i Sorøårene. Blandt dem var kritikeren Peder Hjort og efter en oprindelig kølighed B.S. Ingemann. I begyndelsen stod de også sammen som kolleger da akademiet kom under angreb for dårlig ledelse, men her måtte Hauch og Ingemann dog til sidst lægge afstand til Hjort og hans meget rabiante synspunkter - uden at venskabet gik helt i stykker.

Det kan hænge sammen med at Hauch efter 1840 blev så led ved hele situationen i Sorø at han i 1846 med glæde slog til da det blev muligt for ham at blive professor i nordisk sprog og litteratur ved universitetet i Kiel. Her kom han ind i en politisk heksekedel, for det holstenske oprør mod den danske overhøjhed var allerede godt i gang. Alligevel blev han godt modtaget af sine tyske kolleger, og efter nogle forsøg lykkedes det ham også at samle så mange studenter at han kunne komme til at undervise i sine fag. Især vakte hans forelæsninger om nordisk mytologi interesse og han nåede at skrive en nordisk mytologi på tysk. Det politiske røre holdt han afstand til og han fik længe lov at holde sin stilling som tilhører på sidelinjen. Men da det for alvor brød løs i martsdagene 1848 måtte han og familien i huj og hast forlade Kiel og flygte til København. Hauch nåede ikke en gang at få sine bøger og papirer med sig.

Han vendte ikke tilbage til Sorø, men blev i København hvor familien efter nogen tid fik bolig på Frederiksberg Slot. Til en begyndelse var udkommet usikkert, men i 1851 overtog Hauch professoratet i æstetik efter Oehlenschläger. Også det embede passede han med omhu. Han havde ikke mange tilhørere i auditoriet, men de af dem som har fortalt om ham, blandt dem Georg Brandes, giver indtrykket af en gammel mand der med stor værdighed haltede op på katederet. Der kom han tøvende i gang, men talte sig op og hans varme begejstring rev tilhørerne med.

Endnu et embede kom til da kultusminister Hall i 1855 bad Hauch om at træde til som formand for den kommission der skulle tilpasse Det kgl. Teaters styreform til den nye forfatning. Tre år senere blev han den ene af teatrets to direktører. Dermed blev han spundet ind i et net af intriger og magtkampe både inden for og omkring teatret. Han kunne overhovedet ikke vinde gehør for sit eget idealistiske og gammeldags teatersyn og blev hurtigt træt af atmosfæren. Alligevel var det med en vis bitterhed, men også lettelse, at han tog imod sin afsked i 1859 efter at Monrad havde afløst Hall. Han fik lov at fortsætte som censor til 1871, men øvede ingen stor indflydelse.

I disse år blev Hauch en stadig mere ensom mand. Vennerne begyndte at dø fra ham, af de gamle blev

kun Peder Hjort tilbage, og selv om H.C. Andersen fortsat viste ham hengivenhed kunne han ikke træde i venners sted. Dertil kom at hans ægteskab blev en tom skal. Rennas åndelige udvikling igennem århundredet var stærk, men den gik i en helt anden retning end ægtemandens. Hendes grundlæggende naturbundethed udviklede sig stadigt klarere til en egentlig materialistisk verdensanskuelse, jo mere from Hauch blev jo mere ufrom hun. Hun blev en tidlige foregangskvinde for den gryende kvindebevægelse og i sine sidste år blev hun en af dem som fik indflydelse på Georg Brandes' opfattelse af kønnenes ligestilling. Da de tidligste socialistiske bevægelser dukkede op i 1860'erne sluttede hun op bag dem. I alt dette kom hun mere og mere til at føle foragt for Hauch, for hans åndelighed, men også for det hun opfattede som hykleri, når han offentligt kunne stå på god fod med mennesker han privat tog forbehold overfor som fx Oehlenschläger. Og selv om hun ikke direkte vendte børnene mod ham, skjulte hun heller ikke sine betragtninger for dem, så han for dem nærmest forsvandt i sin fjernhed.

Alligevel kan det godt være Renna som har åbnet den aldrende Hauchs øjne for den unge Georg Brandes' kvaliteter. I hvert fald var han fra 1865 og frem af den opfattelse at Brandes burde være hans efterfølger som professor i æstetik og arbejdede aktivt for hans sag. Det skyldtes ikke at han var enig med Brandes i noget som helst, tværtimod skrev han i et brev til Peder Hjort fra december 1871 efter Brandes' succes med sine forelæsninger om *Hovedstrømninger...*: "Det glæder mig at Brandes har saa stor Tilløb til sine Forelæsninger, og dog veed jeg, at han i højere Forstand er min største og farligste Modstander. Han vil med alt sit store Talent kæmpe for den nyere franske Philosophie, der i sin Grund er atheistisk. Jeg hører til den modsatte Lejr". Han forventer imidlertid at "de ydre Autoriteter" ikke har hans tolerance og mener forelæsningerne skader Brandes' karriere, men tilføjer: "Hvad jeg kan gjøre for at faa ham til Efterfølger, skal ganske vist skee" (citeret efter Galster II s. 177).

I denne periode var det han begyndte at skrive sine *Minder*. Under arbejdet med dem oplevede han sin bitreste stund. Vennen Peder Hjort havde opbevaret alt hvad han i et langt liv havde modtaget af breve fra tidens koryfæer. Dem udgav han et udvalg af i 1867, og blandt de trykte var der to fra Hauch som denne helst havde været foruden. Det ene fra 1829 var en temmelig barsk karakteristik af H.C. Andersen. Det tog Andersen yderst roligt og forsikrede Hauch om sin fortsat kærlige agtelse. Men det andet var et hvor han havde meddelt vennen sin forlovelse i 1828. Her omtaler han det hele som et bekvemt arrangement - sandsynligvis for at afværge den ironiske vens syrlige kommentarer. Hauch blev dybt ulykkelig over offentliggørelsen, Renna tog ham det ilde op og H.C. Andersen blev rasende, han fik ligefrem Hauch til at stryge nogle rosende ord om Hjort fra *Minder*. Resultatet blev at han skiltes i bitterhed fra den eneste overlevende blandt vennerne.

Efter færdiggørelsen af erindringsbøgerne i 1871 tog Hauch og Renna til Rom. Her blev han modtaget med varme i den skandinaviske koloni, og han ville gerne have haft et sidste romersk forår med. Renna derimod befandt sig skidt i Rom og ville hjem. Hun fik overtaget, men under rejseforberedelserne blev den gamle mand syg. Han døde d. 4. marts 1872 og blev begravet på den ikke-katolske kirkegård ved Cestiuspyramiden i Rom.

Forfatterskabet

- Dramaer
- Romaner
- Erindringer
- Lyrik

Huchs første digt hedder "Forskeren" og allerede den titel markerer et af forfatterskabets særtræk. Han er den eneste af sin generations danske romantikere som gennemførte en egentlig naturvidenskabelig uddannelse (bortset fra H.C. Ørsted, men trods *Aanden i Naturen* (1850) og dens udmærkede poesi er det jo ikke den Ørsted huskes for), men han gennemførte den - også - fordi han var kommet i tvivl om det poetiske talents bæreevne.

I ungdomsdigtningen strides de to sider af ham, han føler sig draget af fantasiens poetiske syner, men higer også mod den fasthed som forskningen kan give. Den modsætning skildrer han i sit bedste digt fra de unge år, "De stridige Veje", trykt i tidsskriftet *Athene* i 1815. Det er et søstykke i heksametre med ganske stærke billeder af det oprørte hav og dets farlige skær, men alltsammen som et sindbillede på tvivlen: Vinden og bølgen som bærer og lokker er poesien og fantasien, men klipperne som sømanden kan knuses imod er forstanden og den funderede viden. Digtet slutter:

....

....
Sandelig ilde bestedt er en Yngling, naar Hiertet i Barmen
Higer i tvivlsomme Slag ud paa den ukiendte Sø.
Tale du kan vel om Stormens Magt, om Havmænd og Uveir,
Er han til Seiler skabt, nytter kun Talen dig lidt.
Lynilden knitrer med Bølgen i Kamp, der strækker sin Tunge
Frygtelig, hvislende, hvid, op af det skumklædte Dyb,
Vælter mod Kølen sig frem, mens Boreas flagrer i Seilet.
Masten sig bøier, liig Siv, pidsket af høstlige Storm,
Vraget splintres ved Nat og kastes til Fremmedes Gysen
Op mod ukiendte Strand - Sømanden gyser dog ei.
Dristig han veier i Sind, hvorlunde med snildere Hu han
Og med urokket Mod Bølgen bedrager paa ny.
Sandelig ilde bestedt er en Yngling, naar Hiertet i Barmen
Higer i tvivlsomme Slag ud paa den ukiendte Sø.
Flyer han end troløse Svælg og vælger de steenlagte Veie,
Jager han Drømmen bort, der ham med Tant kun bedrog,
Smægter tilsidst han dog mat og sukkende, fiernet fra Stranden,
I den goldeste Ørk efter den smeltende Sø,
Efter den henrundne Tid, da Kysten laae nær for hans Øie,
Og de syngende Væld gled ham med Giøglen forbi.
(Udv.Sk. III s. 193)

I den krise som Hauchs naturstudier endte i, afgøres striden med forsoning. Han vender ikke sin forskning ryggen idet han igen vælger digtningen, han søger og finder hvad de har fælles. I *Minder fra min første Udenlandsreise* (1871) udtrykker han det således: "Jeg drømte dengang om en Poesi, hvori et mere udviklet Blik for det storartede Tegnsprog, hvorigjennem Naturen antyder sin Gang og sin Udvikling, skulde fremtrylle poetiske Syner, som Verden endnu ikke havde ahnet eller kjendt" (s. 123).

Det er den erindrende olding der skriver det sådan, men udsagnet har gyldighed for hans digtning. Det udtrykker en opfattelse af den romantiske poesi som skiller ham fra Ingemann og Oehlenschläger. Det ses tydeligt hvis man sammenligner med Oehlenschlägers *Aladdin* (1805). Her er Noureddin den som ikke kan gribe lampen (naturens inderste hemmelighed) fordi han først vil begribe den. Men Hauch bekender sig til sin Noureddin-natur. For ham går vejen til naturen og dermed poesien netop gennem studiet, derfor forener han også i langt højere grad den romantiske naturfilosofi med den romantiske poesi i sin digtning.

Hamadryaden. Et romantisk Eventyr i blandet Form - det værk Hauch begyndte mens han endnu stod midt i krisen og som han opfattede som sin tilbagevenden til poesien - er også det som ligger tættest på programmet. Det er som undertitlen antyder klart romantisk i sin blanding af genrerne, og - ved siden af Ingemanns *De sorte Riddere* (1814) - det eneste fuldtoneende universalromantiske værk i den danske litteratur. Grundlæggende er det bygget over folkeeventyrets struktur med de tre prøver som helten skal aflægge før han kan vinde indsigt. Men størst interesse knytter der sig til et sidetema, for en person i det bekender sig til en materialistisk naturforståelse som stilles over for den gennemgående og sejrende idealistiske. Materialismen er repræsenteret af en fransk forsker og for rigtigt at vise hvad for en latterlig figur han er, lader Hauch ham tale et kaudervælsk af fransk og dansk. Det er meget lidt morsomt og dermed karakteristisk for hele *Hamadryaden*. Lige så interessant den er som idédiskussion, lige så død er den som poesi.

Dramaer

I den henseende klarer de øvrige romerske værker sig bedre. Der er gode, fasttegnede figurer i både *Tiberius*, *Bajazet* og *Gregorius den Syvende*, som også alle tre er skrevet som egentlige dramaer med henblik på opførelse. De rummer også alle tre rigtig kønne vers, men det bærer ikke igennem, lange passager bliver matte og urytmiske.

Inden udgivelsen af det hjembragte som *Dramatiske Værker I-III* (1828-30) nåede Hauch at føje en *Don Juan* til. Heller ikke den er et mesterværk og anmeldelserne af udgivelsen markerer at Hauch aldrig indfrie de forventninger han blev modtaget med ved hjemkomsten.

Hauch fortsatte livet igennem med at skrive dramatiske værker, de fleste med historiske emner. Efter *Carl den Femtes Død* (1831) og *Maastrichts Beleiring* (1832) valgte han mere nationale temaer som *Svend*

Grathe (1841 - fra den stammer balladen om "Magnus og Knud Lavard" med hans måske bedst huskede strofe: "O, Danmark, paa Rænker du aldrig dig forstod, / Det har du tidt betalt med dit reneste Blod" *Udv.Sk.* III s. 217), *Marsk Stig* (1850) og *Tycho Brahes Ungdom* (1852).

Enkelte af hans skuespil blev opført på teatret, ingen af dem med succes. Med én undtagelse: *Søstrene paa Kinnekullen* fra 1849. Der ligger muligvis et svensk sagn bag denne biedermeierkomedie om to søstre hvoraf den ene, nærige og grådige, bliver bjergtagen og sidder et langt liv hos dværgene og spinder guld, mens den dydige og beskedne lever lykkeligt med sin udkårne; men inspirationen til det er klart nok kommet fra Henrik Hertz' succes med *Svend Dyrings Hus* (1837). Den slags ynde havde Hauch ingen evner for, men publikum tog stykket til sig og det hørte længe til teatrets repertoire.

Romaner

Med i grundlaget for Hauchs digtning hører en dyb betagelse af Goethe, herunder af hans roman *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (1795-1796). Det er dog nok i lige så høj grad Ingemanns succes med middelaldersuiten der sporer Hauch ind på romangenren. I hvert fald er hans to første romaner *Vilhelm Zabern* fra 1834 og *Guldageren* fra 1836 med historisk emne. Den første er en fingeret selvbiografi fra Christian II's tid med Dyveke som hovedperson, den anden er henlagt til 1700-tallet, men er først en fremmest en idéroman hvor Hauch konfronterer den ideelle forskerstræben med den materialistiske grådighed.

Langt mere nyskabende er *En polsk Familie* fra 1839. Det er en samtidsroman, inspireret af polakkernes frihedskamp mod den russiske besættelse. Den kan imidlertid dårligt kaldes en politisk roman, dertil er det i alt for høj grad det polske folks heroiske nederlag som optager Hauch. Det er på mange måder hans bedste roman, især er Starosten en skarpt tænkt og tegnet figur. Han er den rationelt tænkende realpolitiker som støtter besættelsesmagten fordi han mener at kun i dens ly kan Polen udvikle et samfund der rejser det af fattigdommen, men som tvinges ud i stadig større kynisme, mens hans familie smuldrer omkring ham. Hans mere heroiske modfigurer er også mere flade i tegningen, men den Jeanne d'Arc-lignende Leontine er der noget kød på. *En polsk Familie* viser klart nok at Hauch kunne tænke i karakterer og handlinger, men han stoler ikke rigtig på dem, romanen tynges til jorden af en akademisk prosa, langtrukne refleksioner og moraliserende forfatterpegefingre. Hertil kommer at det mærkes at Hauch kun kender Polen fra bøgerne, der er ikke noget sanset i bogen.

Det samme gælder i enhver henseende for *Slottet ved Rhinen eller de forskjellige Standpunkter* fra 1845 hvor personerne er idérepræsentanter og ikke andet. Men hvad der er den største svaghed ved Hauchs romankunst bliver på en måde tydeligere endnu i *Saga om Thorvald Vidførle eller den Vidtbereiste* fra 1849. For hvor en Oehlenschläger i *Vaulundurs Saga* (1805) blot lader sig inspirere af de islandske sagaer til at skrive sin egen i et sprog der næppe har mindelser om forlæggets, men til gengæld poetiske kvaliteter der overbeviser, der bygger Hauchs pastiche på grundige studier i oldislandsk sprog og fortællelemåde, med det resultat at den ender som et stykke lærd filologi.

Den anden store roman i forfatterskabet er *Robert Fulton* fra 1853. Igen er det karakteristisk for Hauch at han skriver en roman der mest foregår i et Amerika han ikke kendte ret meget til, og at den ydermere handler om en mand han heller ikke vidste ret meget om - han indforskrev et par bøger om ham da han gik i gang, men fik dem først da den var næsten færdig. Det betyder bare ikke noget for Hauch, for igen er det idéen det drejer sig om.

Når romanen alligevel bliver bedre end de fleste fra hans hånd, skyldes det at han her finder et kæmpende menneske til at bære idéen. *Robert Fulton* er en dannelsesroman og den fra perioden som mest fuldbåret repræsenterer dens program. I Hauchs hænder forløber Fultons liv sådan at den oprindelige bundethed til floden han vokser op ved, bliver hans kald. Fejlagtigt opfatter han sig selv sådan at hans kald er kunstnerens og det fører ham ind på den overfladiske berømtheds afveje. Men en gennemgribende naturoplevelse hvor han farer vild i urskoven bliver det symbolske udtryk for hans vildveje, men også for det mål han må sætte sig: at udstyre sin barndoms legebåd med en dampmaskine til at drive skovhjulene, så skovens floder kan blive de veje som civilisation kan føres frem ad. Det bliver en sej kamp både mod de tekniske vanskeligheder og den almindelige menneskelig træghed, men Fulton sejrer: Det var virkelig et Verdensslag, der her var vundet, større og betydningsfuldere end det ved Marengo og de fleste andre, som de forbigangne Tiders Helte kunne rose sig af, og det skal bære langt herligere Frugter gennem Tiderne; thi det var en Seier af Menneskets Aand over de vilde Naturmagter, en Seier, der skal samle Jordens Folkeslag og binde dem til hverandre med Baand, der ere langt fastere end de, som Fortidens Erobrere have knyttet; og dog var det tillige en uskyldig Seier, og ikke en Draabe Menneskeblod plettede den Krands, der her blev vunden.

(Udv.Sk. II s. 408).

Med *Robert Fulton* skriver Hauch sig ind i den vågnende interesse for teknikens fremskridt i anden halvdel af det 19. århundrede. Men sammenligner man fx med H.C. Andersens teknikbegejstring i den næsten samtidige rejsebog *I Sverrig* (1851) opdager man en karakteristisk forskel. For mens Andersen med vemod ser malmværkerne ved Götaelven forjage naturånderne, så tolker Hauch dampskibet i overensstemmelse med sin naturfilosofi. For ham er Fulton ikke dampskibets opfinder, men dets opdager, for som civilisatorisk redskab hører dampskibet til i materiens stræben imod ånden, og det er den Fulton realiserer ved sin forsken.

Hauch fortsatte sin virksomhed med fiktionsprosaen langt ind i 1860'erne, hans sidste egentlige roman er *Charles de la Bussière* fra 1860, i sit emne en sympatisk fortælling om en stiltfærdig og i enhver henseende samvittighedsfuld mand, der ved sit virke som sekretær for velfærdskomitéen under rædselsregimet efter den franske revolution redder mange uskyldige fra guillotinen.

Erindringer

Men Hauchs hovedværk som fortæller er hans erindringer som kom i to bind: *Minder fra min Barndom og Ungdom* fra 1867 og *Minder fra min første Udenlandsrejse* i 1871. Selv om de kom under to forskellige titler udgør *Minderne* ét værk. I det fortæller han sin egen dannelseshistorie - *Minderne* er klart struktureret over dannelsesromanens skema 'hjemme-hjemløs-hjem' - fra de lykkelige drengeår i Malmanger over det første nederlag som digter og det vellykkede, seriøse naturstudium gennem krisen i Napoli og frem til hjemkomsten som digter.

Dertil kommer *Mindernes* værdi som litteratur- og kulturhistorisk kildeskrift. Perspektivet i den henseende er naturligvis den aldrende Hauchs, men ligefuldt er det oplysende hvad han kan fortælle og mene om fejden mellem Baggesen og Oehlenschläger, og de glimt han giver af barndommens Bergen og de sociale sammenhænge og skel der er livfulde og virker uhyre præcise i deres blanding af erindringer om barnets iagttagelser og oldingens reflekterende gengivelser af dem. På samme måde giver erindringerne om de skandinaviske og tyske kunstneres samliv i Rom i 1820'erne gode indsigter, og især portrættet af billedhuggeren H.E. Freund (1786-1840) er levende og varmt.

Værket er udelukkende skrevet på erindringer, Hauch havde ingen noter eller dagbøger at støtte sig til. Der er selvfølgelig unøjagtigheder i det som kildestudier kan afsløre, men de viser først og fremmest at den gamle mand huskede utrolig klart og præcist. Der er passager i *Minder* hvor de bliver jævnt kedelige i deres nidkære nøjagtighed, men når man sammenligner med romanerne bliver man slået af hvor skarp en iagttager Hauch kunne være også af psykologiske og sociale detaljer, fortællingen om hvordan kirurgens "familie" efter operationen kommer for at få nogle erkendtligheder med, især ham som har sørget for at det amputerede ben er kommet i indviet jord, er oven i købet morsom. Og hvor det brænder på - hvad enten det er i beskrivelsen af fisketurene ved Malmanger eller af krisen i Napoli - triumferer Hauch som prosaist, fordi hans tørre akademiske sprog her på en gang behersker det følelsesmæssige dyb i og den afklarede refleksion over hans livs tilskikkelser. *Minderne* er det prosaværk af Hauch som fortsat er værd at læse for sin egen skyld.

Lyrik

Men det som rigtig lever af hele Hauchs digteriske virke er de bedste digte i hans lyriske forfatterskab. Paradoksalt nok var lyrikken den side af hans digtning som Hauch selv var mest i tvivl om. I fortalen til sin første samling *Lyriske Digte* fra 1842 virker han næsten undskyldende for sin formastelse og siger "Ingen kan ... meer, end jeg selv, være overbeviist om, at jeg ikke er kaldet til at være lyrisk Digter i allerstrengeste Forstand" (Udv.Sk. III s. xvii). Betragtningen har nok sin baggrund i hvad Hauch med rette opfattede som det karakteristiske for sin samtids lyrik, for den var i det store og hele en sindsstemningernes poesi hvad enten det var følelser ved naturen eller erotiske følelser den udtrykte. Den slags digte er der også en hel del af fra Hauchs hånd, og her må man medgive ham at det var andre bedre til. Hans få erotiske digte er villet

skælmske og de rene naturimpressioner er i det højeste nette, for også som lyriker er Hauch idéens digter. Ikke desto mindre er det hans digte som overbeviser om at Hauch havde ret når han følte sig kaldet til digter og ikke til forsker eller filosof. For det er dem som viser at Hauch ikke tænkte idéen, han følte den.

, citeret ovenfor, hvor modsætningen mellem forskertrang og digterfantasi udløser en indre strid så rasende at det får heksametrene til at rulle i voldsom storm. Det kan hænge sammen med den afklaring som striden krævede, at Hauchs bedste lyriske digte bliver til sent i hans liv. Også de rummer modsætninger, men spændingen er ikke mere så meget i sindet som i idéen.

Sang ved Naturforsker mødet i Kjøbenhavn, I Sommeren 1860":

Naturens ædle Dyrker begjerer ej den Krands,
Der falmer i Tidernes Vande,
Han agter kun og ønsker og søger den Glands,
Der lyser fra Evighedens Strande.

Og Ørkenens Veie, de standser ei hans Fod,
Ei Vindenes dræbende Skare,
Og Ispolens Aande, den kuer ei hans Mod.
Han ændser ei Savn eller Fare.

De mægtige Skikkelser i Verdens ældste Grav,
De Rædsler, som Bølgedybet gemmer,
De blinkende Verdner i Melkeveiens Hav,
Og Afgrundens vældige Stemmer;

Og Rosernes Rødmene og Nattergalens Sang,
Mens Skovduen reder sit Leie,
Og Døgnfluens Flagren og Himmellysets Gang,
De vise ham den Eviges Veie.
(Udv.Sk. III s. 250)

Ser man bort fra den indledende idyl i strofe 4, så kan man genkende de naturbilleder der bruges her, som dem fra ungdomsdigtet: ørkenens veje, ispolens ånde, bølgedybets rædsel. Men de er ikke set i modsætning til fantasien, de er der som udtryk for den modstand som forskeren møder på sin vej der fører mod samme mål som digtningen: "den Glands, / Der lyser fra Evighedens Strande".

At afklaringen også var en religiøs afklaring og at den førte Hauch dybere og dybere ind i kristendommen ses her kun af at "Evigheden" og "den Evige" er et og det samme. Den forestilling er genkommende hos Hauch, men han kunne også finde mere inderlige udtryk for sin tro, især når den forbindes med tanken på døden som eget vilkår. Som her i "Gravsang", der i tone næsten når den naive tillidsfuldhed der kendes fra Ingemanns Morgen- og Aftensange:

Stirrer ei i Graven ned
Med de taarefyldte Blikke!
Thi i Graven er han ikke,
Han er hist i Evighed.

Hisset har en kiærlig Fader
Mangen Bolig fiern og nær,
Venlig staaer hans Stiernehær,
Sine Børn han ei forlader.

[...]

[...]

Taagen over Graven gaaer,
Vi bevare dunkle Minder,
Men vi see kun hvad der svinder,
Ikke hvad der forestaaer.

Ei ved Døden at betragte
Kan vi granske Livet ud,
Men hvo slaaer sin Lid til Gud,
Han kan Døden vel foragte.
(Udv.Sk. III s. 203)

Disse digte viser at Hauch beherskede den slags bundne strofer som var almindelige i romantikernes lyrik. Men hans særegne form er digte i urimede vers af vekslende længde, samlet i uregelmæssige strofer. Det er ikke en form som peger frem mod senere tiders frie vers, tværtimod peger den tilbage mod hans store forbilleder, inspirationen kommer fra digte som Goethes "Prometheus" og "Das Göttliche" (1770'erne) og Novalis' *Hymnen an die Nacht* (1800). Et tidligt eksempel hos Hauch er "Christiane Oehlenschläger" fra *Lyriske Digte* 1842:

Andre troe, det er nok,
Naar et Suk, en flygtig medlidende Taare,
De offre til Næstens Sorg.

Dig dog syntes kun lidt
En magtesløs Graad,
Men med Tungen skærpet til Kamp,
med Løvemod i Barmen,
Med Begeistringens Ild
I den blussende Kind
Stred du for Sandhed og Ret.

Det er et heltindedigt Hauch skriver til afdødes minde, i strofe efter strofe mejsles billedet af den kæmpende som ikke skåner sig i kampen og hvis heltemod kun fremhæves af omkostningerne:

Men den, som ei mildner sit Ord,
Som ei bøier sit Mod,
Som ei at smigre forstaaer,
Er besværlig tidt,
Thi Sandheds Sol er for stærk for den Svage,
Og Tusmørket elske vi meest,
Naar den langsomtbesnærende Dæmring
Drager sit Slør
Over Himlens rødmende Kind. -

Derfor miskiendte Verden dig,
Og Feighed svimled
Ved at skue det Mod,
Som den ei begreb.

Men digtet slutter med at hylde en anden helt:

Men Et jeg kiender,
Som paa Jorden du savned,
Et Blik af den valmubekrandsede Aand,
Den i sig selv hvilende,
Der lærte Stiernen at skinne med dæmpet Ildblik,
Med Mildhed og Fred
Fra dens høiere Kreds
Paa Tidens Vexel og Menneskets Vilkaar.

Derfor kom han, den seirende Helt,
Smertens Betvinger,
Forfængelighedens Fiende,
Sandhedens strenge Ven,
At trykke sit Kys paa din Læbe,
At række dig sin sneehvide Seierskrands,
At ryste Støvet af din Aands Vinger,
Og at svale din ildfulde Siæl
I Evighedens Bølger.
(Udv.Sk. III s. 199-201)

Det er ikke et dementi af heltindeportrættet. Men det handler om den søvnløshed som er ildsjælens omkostning (for det er det der menes med savnet af den valmubekrandsede ånd, valmuens opium var kendt som sovemiddel) og som kun den store søvn, døden, kan befri for. Døden, ikke som afslutning, men som udfrielse møder man ofte hos Hauch, og tilsvarende den salighedsforestilling som dog intetsteds ellers udtrykkes så svalt som her.

Det kan hævdes at digtet mere er et selvportræt end det er et portræt af Christiane Oehlenschläger. Men først og fremmest er det et portræt af et personligt ideal. Det ser man ved sammenligning med det som

hedder "Bekiendelse":

Lykkelig den Sanger,
Som Vaaren skienker
En Krands af Violer,
Giennemflettet med Crocus,
Med Anemonens flygtige Blomst,
Og den blaa Hyacint,
Hvis Lokker glindser i Duggen.

[...]

Men jeg blev henviist
Til den dunkle Egn
I Skyggen af den sildige Høst,
Hvor jeg lytted til Jordens Stemme,
Naar den sukker ved Midnat
Over sine visnede Børn,
Og fylder Siælen med Veemod,
Medens Stierne blinker i Vinden.

Derfor vendte sig Mange bort fra min Sang,
Som fra Vinterstormen og Høstens Blæst;
Og ikke har Folket
I tætte Klynger
Lyttet til min Harpe,
Der aldrig bekrandstes af Blomster.

[...]

Et dog trøster mig:
Den ydre Glands har mig aldrig bedaaret;
Aldrig har Smiger lokket en Tone frem
Paa min Læbe.
Heller jeg taug - langt heller -
End jeg hæved min Røst,
Naar ei i min Siæls Dyb Sangen fødtes,
Og gierne købte jeg min Musas Frihed
Med Verdens Glimmer;
Med dette Adelsbrev vil jeg smykke min Harpe,
Som ingen Blomster bekrandse.

Det er selvmedlidende og poserende. Men det er det undervejs, og som i "Christiane Oehlenschläger" er det bevægelsen frem mod digtets mål som betinger vejen og bliver det endelige udsagn:

Et Andet trøster mig end:
Thi jeg stirred paa Tidernes Løb,
Og skiøndt dybt mig smerted Menneskets Qval,
Saa følte jeg dog den høie Giengieldelses Ret,
Hvis hellige Finger,
Idet den fælder sit Offer,
Over dets Grav
Henpeger mod Evigheden.

Og tidt har Maanens vxlende Skive
Skinnet paa min Vei
I det falmede Løv;
Og tidt saae jeg Syvstiernen
Og den himmelske Svane
Blinke med dobbelt Glands
I den mørke Høstnat;
Da aned jeg, at der gives Tanker, der
Stierne liig,
Ikke lyse for Jorden, men over den.
(Udv.Sk. III s. 237)

Hvad Hauch i dette digt bekender sig til er ikke sin egen stolte ensomhed, men det den skænker ham:

følelsen af den hellige finger som hen over graven peger på evigheden, og anelsen om de tanker som er så høje at de ikke lyser for jorden, men over den. Det er fra dette ufattelige som ikke kan gribes og slet ikke begribes, at Hauch henter den dybe alvor som lever i hans bedste digte.

Derfor er den Gud Hauch kan bede til også uendeligt mere abstrakt end den kærlige far som han i "Gravsang" i god tro kan henvise andre til. Men som slutningen af det digt også siger det, så er han konkret i tilværelsen som den skjulte Gud der udpeger den sikre vej:

Bøn.

Hellige Gud,
Du, som gav den letbevingede Svale
En Viser i Brystet,
Der fører den sikkert
Selv i det dunkleste Natmulm
Over det ukjendte Hav
Til de fjerne Strande,
Hvortil dens Higen driver den,
Giv Du ogsaa mig,
Hvad Du ikke negtede
Den ringe huusvilde Fugl,
Giv mig en Magnet i mit Bryst,
Der, uden at svigte,
Kan føre mig gennem Gravens Nat,
Over Dødens dæmrende ubekjendte Vande,
Til den evige Vaar,
Hvor intet Blad gnaves af Ormen,
Hvor en høiere Sol lyser
End den, der glimter i Støvets Verden;
Til det Land, hvor Freden boer,
Og hvortil en aldrig betvungen
Hellig Længsel drager mig.

Og som jeg skuede klart,
Skjøndt langt borte,
Svævende i Aftenrødens Glands,
I mine bedste,
Stilleste Øieblik.
(Udv.Sk. III s. 273)

. Billederne er ikke sansede, men de er følte, derfor virker de ikke fortænkte selv om følelsen i høj grad er knyttet til eller båret af tanken, fordi de lige så meget har udspring i Hauchs naturstudier som i hans naturoplevelser. Der i *Minder* hvor Hauch fortæller hvordan digterkaldet vågner i ham midt i sygdommen og livskrisen, står der: "Jeg følte ogsaa, at mine Naturstudier idetmindste i denne Retning ikke havde været forgjeves; mangfoldige poetiske Billeder, Syner og Analogier bevægede sig forbi min Sjæl, der stode i Forbindelse med disse Studier. [...] jeg behøvede ikke stedse at hente mine Lignelser fra Roser og Lilier og syngende Nattergale [...] jeg troede at have skimtet store Syner i Naturen, som Heelhed betragtet, der kunde give et dybere Indhold til mine Digte [...]" (*Minder fra min første Udenlandsreise* s. 123).

Kan være det ikke er aldeles nøjagtigt erindret, som selvkaraktistik er det i hvert fald præcist - og som karakteristik af det prægtigste digt i Hauchs forfatterskab:

Pleiaderne ved Midnat.

Vi ere de natlige Væversker,
Der sanke de usynlige Traade
Fra Melkeveiens yderste Rundkreds,
Hvor Vævens Ende staar.

Svævende Nattesnyer,
Aldrig trættede,
Flyvere uden Vinger,
Med hvem dog ingen Fugl
Kan maale sig i Flugt.

For os er Tiden knap begyndt,
Skjøndt hine Døgnfluer af Verdner,

Nysudrugede,
Flyvende Fnug i det uhyre Lufthav,
Drømmer om Æoner og Evigheder,
Og troe, at Enden er der,
Skjøndt de ei endnu have fuldendt
Et eneste Kredsløb
Omkring de fastforbundne Atlasdøttre,
De Lysøiede,
Hvis Blik funkler igjennem Sløret,
Og der bærer utallige Verdners Tryk,
Uden at mærke det;
Og der ligne svulmende Druer,
Fra hvilke Livets Drik nedstrømmer.

Hvad I kalde tusinde Aar,
Er kun et kløvet Sekund,
For kort til at vort Øies Blink
Deri
Kan naae den Nærmeste blandt vore Døttre,
Som kredser i Melkeveiens Ring.
For os er Eders længste Sorg
Kun som Døgnfluens dirrende Vingeslag
Før dens hurtige Død.

Og dog er ogsaa vi Timelighedens Børn,
Og selv de længste Baner,
Hvori lysende Verdner dreie sig,
Ere for Intet at regne
Mod Evighedens usynlige Kreds,
Hvortil Tiderne aldrig naae;
Og skjøndt vi udmaale dem
Med Millioner af Aar,
Ere de kun som en Strøm,
Der udtørres og hensvinder i en Sommerdag,
Mod det uendelige Hav, der aldrig udtørres,
I de høie Aanders Rige,
Som forløstes fra Tidernes Tryk.
(Udv.Sk. III s. 265)

Det er et digt som har naturindtrykket som sin forudsætning, oplevelsen af himmelens hvælv en mørk og stille vinternat hvor alle stjernerne står klart og Plejaderne - eller Syvstjernen - lyser i deres fjerne nærhed. Men lige så fuldt har digtet naturstudiet som sin forudsætning, det ville være umuligt uden den astronomi som har bragt sin tids opfattelse af universet på formel. Det er fyldt af viden om stjerner og verdner, afstande og hastigheder. Det er et mangfoldigt univers som rummer stjernernes æoner sammen med døgnfluernes korte liv. Men det er også et univers som i sin mangfoldighed har et fælles vilkår: timeligheden og med den udslettelsen og døden. Digtets egentlige modsætning er mellem "Timelighedens Børn" og "Evighedens usynlige Kreds", "de høie Aanders Rige".

Det er en modsætning som udtrykker Hauchs naturfilosofi i lige så høj grad som hans naturvidenskab, den timelige verden som det materielle "Ziffer", der har sin mening i den ånd det stræber imod. At den filosofi for ham er kristen, kommer til udtryk digtets allersidste linje, for åndens rige er det som "forløstes fra Tidernes Tryk". Det er betydningen af ordet "forløstes" som udtrykker den kristne tolkning, for Kristus er verdens forløser. Men det er verbets tid som egentlig udtrykker den kristne tanke. Den simple datid peger tilbage på forløsningen som historisk begivenhed, forløsningen skete den gang i timeligheden.

Forfatterskabets efterliv

Ry og eftermæle

Hauch var højt agtet af sin samtid, jo mere jo ældre han blev, og i og med at han blev den ældst overlevende af sin generation døde han næsten som et monument over den tid Vald. Vedel i 1890 udnævnte til "guldalderen" i dansk digtning.

Men lige fuldt har han ret når han skriver at folket ikke lyttede til hans harpe i tætte klynger. Med *Søstrene paa Kinnekullen* som eneste undtagelse blev publikum væk fra teatret når Hauch stod på plakaten, og hans romaner fandt heller ikke mange læsere. Kritikken var ham heller ikke synderligt gunstig. Heibergs reaktion på de værker han havde set i møde med markskrigerisk begejstring, var - da de udkom som *Dramatiske Værker* i 1828-30 - mildt sagt afsvalet. Senere skamroste han *Svend Grathe*, men næsten så groft at man mærker hensigt og bliver forstemt. Hvad romanerne angår var det ligedan, Chr. Molbech forfulgte dem endda med en nidkærhed som gik forfatteren meget på. Det har nok generet ham mindre, hvis han overhovedet har bemærket det, at flånøren Poul Chievitz i 1854 udnævnte *Søstrene paa Kinnekullen* til indbegrebet af tidens kedelige teater, for han var fortaler for netop den slags komedier som Hauch kæmpede imod af alle kræfter.

Eftertiden har heller ikke udgivet Hauch i særligt omfang. *Samlede Romaner og Fortællinger* kom i 2. oplag i 1903-05. I 1942 kom en udgave af *Charles de la Bussière* og i 1944 *Vilhelm Zabern*. *Søstrene paa Kinnekullen* blev tidligt udgivet af Dansk lærerforeningen, senest registrerede oplag er fra 1962. Intet dramatisk værk er ellers blevet udgivet i det 20. århundrede med undtagelse af *Marsk Stig* som findes i en udgave fra 1998. Så også på udgivelserne ser man at det er lyrikeren Hauch der lever. Der kommer regelmæssigt udvalg op igennem århundredet, det seneste ved Asger Schnack: *Digte* i 1988.

For *Holbergselskabet af 23. September* udgav Poul Schjærff i serien "Danmarks Nationallitteratur" *Udvalgte Skrifter I-III 1926-29*, det er den der henvises til her. Bind I indeholder *En polsk Familie*, bind II *Robert Fulton*, bind III *Søstrene paa Kinnekullen*, *Valdemar Atterdag* og et fyldigt udvalg af digtene. Det er ikke en egentlig studieudgave, dertil omfatter den for lidt, men den har nyttige indføringer, kommentarer og liste over tekstrettelser.

Forskningen er også sparsom. Georg Brandes skrev en fyldig, indforstået og kritisk studie, "Carsten Hauch", i 1873. Den første biografi er F. Rønnings *Johannes Carsten Hauch* fra 1890, den grundigste er Kjeld Galsters *Carsten Hauchs Barndom og Ungdom* og *Carsten Hauchs Manddom og Alderdom*, 1930 og 1935. Den er fyldigt dokumenterende med breve og aktstykker. M. Hattings indledning til hans brevuegave fra 1933 er også i det væsentlige biografisk. Hele forfatterskabet er behandlet i de gængse litteraturhistorier, og der er bidrag om enkelte værker i forskellige monografier og enkelte spredte afhandlinger. De vigtigste er anført i litteraturlisten.

Hauchs instrumenter, de fleste en arv efter farfaderen, danner grundstammen i den fysikhistoriske samling, som er udstillet i en af Sorø Akademis bygninger. Manuskripter og andre papirer findes i Det kongelige Biblioteks håndskriftsamling.

Tekstoplysninger

Den udgave, der er anvendt i ADL, og som der henvises til i dette portræt, er: Carsten Hauch: *Udvalgte Skrifter 1-3*, udgivet af Poul Schjærff. Holbergselskabet, Kbh. 1926-29.

I *Udgivelse af danske litterære tekster efter 1800*

(Den røde Betænkning) DSL, 1996, gøres der rede for foreliggende udgaver i afsnittet om Carsten Hauch, s. 30-33.

Bibliografi

- Gennembrud og modgang
- Flere Hovedstrømninger

Udgaver:

Dramatiske Værker I-III, C.A. Reitzel 1828-1830. (Hauch besørgede en senere udgave, men især *Hamadryaden* er her så redigeret at den er uanvendelig)

Afhandlinger og æstetiske Betragtninger I-II, C.A. Reitzel 1855-69.

Samlede Romaner og Fortællinger I-VII, C.A. Reitzel 1873-74

Minder fra min Barndom og min Ungdom, C.A. Reitzel 1867

Minder fra min første Udenlandsreise, C.A. Reitzel 1871

Samlede Digte I-II, C.A. Reitzel 1891

Udvalgte Skrifter I-III (ed. Poul Schjærff) Holbergselskabet, 1926-29 (forkortet *Udv.Sk.* I-III)

Behandlinger:

Georg Brandes "Carsten Hauch", *Samlede Skrifter* I, Gyldendal 1899

F. Rønning *Johannes Carsten Hauch. En Levnedsskildring med et Udvalg af hans Digte*, Udvalget for Folkeoplysningens Fremme 1890.

Kjeld Galster *Carsten Hauchs Barndom og Ungdom*, Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, Kolding 1930

Hauch og Ingemann. En Brevveksling. Udgivet og indledet af M. Hatting, Gyldendal 1933

Kjeld Galster *Carsten Hauchs Manddom og Alderdom*, Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, Kolding 1935

Nogle bemærkninger til Carsten Hauchs 'Bekiendelse' i *Edda LXVIII*, 1963, s. 118-26.

Paul V. Rubow *Saga og Pastiche* 2. oplag, Gyldendal 1968

Jørgen Breitenstein "Carsten Hauchs romaner" i *Danske Studier*, 1969, s. 20-47.

Paul V. Rubow *Dansk Litterær Kritik* 2. oplag, Gyldendal 1970

Niels Barfoed *Don Juan. En studie i dansk litteratur*, Gyldendal 1978

Alvhild Dvergsdal "'Pleiadernes ved Midnat' av Carsten Hauch. Om å gjøre et rum ubegribeligt" i *Årsberetning 1992 fra Institut for nordisk Sprog og Litteratur, Aarhus Universitet*, 1993, s. 27-35.

Ole Birklund Andersen *Den faktiske sandheds poesi. Studier i historieromanen i første halvdel af det 19. århundrede*, Aarhus Universitetsforlag, 1996.

Søren Baggesen

f. 1938.

Aarhus Universitets guldmedalje for afhandlingen "Den blicherske novelle" 1963.

mag.art. i alm. og sml. litteraturhistorie, AU, 1964.

Ansæt ved inst. f. alm. og sml. litt., AU, 1964-69.

Adjunkt ved Holbæk Seminarium 1969-72.

Professor i nordisk litteratur ved RUC 1972-2000.